

УДК 321.01(497.11)“16/19“(049.3)

Драган Петровић

*Институт за међународну
политику и привреду, Београд*

Драган Симеуновић,
Српска државотворна
мисао: Нови век (од
17. века до Другог
Светског рата),
Београд: Наука и
друштво, 2015, 462 стр.

Драган Симеуновић, редовни професор на Факултету политичких наука у Београду и професор и предавач на низу факултета у Србији и иностранству, аутор је деветнаест научних књига и више од 230 прилога у домаћим и

иностранним научним часописима и зборницима. Симеуновић је међу најистакнутијим научним ствараоцима српских простора у области политикологије и друштвених наука у целини. Књига *Српска државотворна мисао* представља мозаик промишљања значајних српских аутора на тему државе и политике, у периоду од XVII века па све до почетка Другог светског рата. Двадесет и две историјске личности у дугом тровековном периоду, повезује заједничка нит, залагања, промишљања и борбе за српску државотворну мисао.

Гроф Ђурађ Бранковић, који је за време Великог рата крајем XVII века био вођа Срба и претендент на неки од облика аутономије или чак државности српског народа у оквиру Хабсбуршке монархије, први је у плејади историјских личности српске државотворне мисли у књизи професора Симеуновића. Бранковић је потакао борбу српског народа у сукобима са Турском у трајању од четврт века после друге и последње, као и прве неуспешне османске опсаде Беча 1683. године. Тада су Турци после пораза одбачени од зидина Беча све до предграђа

Солуна дејством заједничке хришћанске коалиције у којој су учествовали и Срби. Након турског противудара привремена граница је успостављена на Сави и Тиси, те су ослобођени огромни предели Подунавља, Славоније и Далмације од дотадашње турске власти. Гроф Бранковић, који је верно служио Хабсбурзима, очекивао је обећану аутономију за Србе у оквиру проширене Аустријске државе, утолико више што су српски пукови и устаници томе доста допринели. Уместо награде гроф Бранковић добија неправедну осуду и тешку тамницу, управо због својих српских државотворних тежњи, које је Беч изневерио. *Хронике* грофа Бранковића су биле значајно дело свог времена у коме се говори о обнови српске државе после нестанка средњовековне државе услед турских освајања. У том правцу може се посматрати и *Историја* архимандрита Јована Рајића написана у другој половини XVIII века. Рајић није писао само о историји Срба већ и свих Словена, укључујући Русе, Хрвате, Бугаре и др.

Посебно место у мозаику историјских личности које су дале свој допринос у посматраном периоду срп-

ској државотворној мисли, Симеуновић даје великанима српске историје прве половине 19. века као што су Карађорђе Петровић, Петар Петровић Његош, Милош Обреновић и Вук Караџић. Указујући на заслуге у образовању српске државности током Првог и након Другог српског устанка које су имали Карађорђе и Милош Обреновић, аутор наводи и мане и недостатке ауторитарног начина владања, посебно када је у питању кнез Милош Обреновић. Петар Петровић Његош је давао велики допринос као световни и духовни владар Црне Горе, посебно књижевним стваралаштвом и ненадмашним делима у којима је обележио српску државотворну идеју која је остала утицајна и актуелна до данашњих дана. Вук Караџић је дао своје виђење српске политичке мисли залажући се за демократизацију и умереност у владању, која би била регулисана уређеним државним политичким системом. Са друге стране, Вук није тежио економској равноправности, већ уређености односа у оквиру тадашњег феудализма са зачетком капиталистичких односа, али свакако у правцу либералнијих идеја тог доба.

Филип Вишњић народни гуслар, кнез Иво од Сембе-рије, Димитрије Давидовић, кога аутор назива „српским Метернихом“ и Јеврем Грујић такође добијају свој простор у Симеуновићевом мозаику истакнутих личности српске државотворне мисли током 19. века.

Стојан Новаковић, истакнути српски научник и државник, имао је искључиво домаће српско образовање, за разлику од највећег дела тадашње елите у Србији. Написао је преко 50 књига и 400 других различитих научних радова, остао забележен као значајно име у науци, али и политици, председник владе, министар. Јован Скерлић је такође представљао спој признатог стручњака и политичара, али без државничког ореола. Скерлић је теоретски и у пракси оснажио социјал-демократску идеју, реформиста – социјалиста, али је држао дистанцу у односу на марксизам. Васа Пелагић, народни учитељ, човек контроверзне биографије, био је убеђени левичар, свештеник, национални прегалац. Обилазећи српске земље, тада расцепкане између Аустро-угарске и Турске, али и две независне Србију и Црну

Гору, прогањан и осуђиван, Пелагић је оставио богату и разноврсну литературу иза себе.

Генерал Јован Мишковић и пуковник Драгутин Димитријевић Апис су представници српске нововековне државотворне мисли из редова војних лица. Као високи официри они су се бавили и политиком, оставши при том изразито српских националних убеђења. Залагали су се за уједињење српског народа и велику Србију. Апис, један од инспиратора и учесника Мајског преврата 1903., вођа и организатор тајне организације „Црна рука“, који је помогао да се доведе на власт династија Карађорђевића. Апис је и сам постао жртва осуде регента Александра Карађорђевића на Солунском процесу током Првог светског рата.

Милован Миловановић, доктор права са Сорбоне, истакнути српски државник и дипломата, створио је у пракси Балкански савез и утро пут ослободилачком Балканском рату 1912. године, изгубивши пре тога у несрећним и до краја нерасветљеним околностима свој живот непосредно пре тога.

Српска државотворна мисао помешана са југословен-

ством у деловању Гаврила Принципа и организације Млада Босна, оставили су снажан траг међу српском и југословенском омладином уочи Првог светског рата. Посебну пажњу Симеуновић посвећује двојници научника светског ранга, који су у исто време имали истакнуто место у промишљањима и афирмисању српског националног идентитета. То су Јован Цвијић државотворним идејама и Никола Тесла својим родољубљем. Цвијић је био у једној врсти сретне синтезе науке и политике, делујући посебно плодно у оба правца, у периоду првих деценија XX века, када је оствариван вековни сан коначног ослобођења и уједињења српског народа. Тесла је као један од највећих стваралаца на планетарном нивоу XX века, испољавао снажан родољубиви карактер јасног српског идентитета.

Описујући животни пут и дело Симе Марковића, истакнутог српског комунисте међуратног периода, Драган Симеуновић на метафоричан начин презентује и судбину малих народа у жрвњу велике политике и најснажнијих идеологија XX века. Посвећен комунистичкој идеји,

Марковић је у исто време задржао и основне нити промишљања у правцу српске државотворности, која је управо у већем делу међуратног периода била пасторче коминтерновске концепције. На тај начин је и сам Марковић постао жртва комунистичких чистки, противећи се коминтерновској концепцији донетој на Дрезденском конгресу, о Југославији као „великосрпској творевини и тамници народа“. Потом је у годинама уочи Другог светског рата и немачкој нацистичкој опасности и сама тадашња коминтерновска Москва ревидирала поменуте ставове, свесна значаја српског фактора у предстојећем великом сукобу и супротстављању фашистичкој опасности.

Најзад Драган Симеуновић у оквиру мозаика истакнутих личности српске државотворне нововековне мисли представља и два владоца из краљевске породице Карађорђевић. Први је краљ Александар Карађорђевић, а други кнез Павле Карађорђевић.

Краљ Александар Карађорђевић је за разлику од свог оца краља Петра, показивао снажне тежње ка моћи и владању, добивши

регенство у односу на старијег брата Ђорђа, потом обрачунавши се са Аписом и „црнорукцима“, те добивши раније престо јер га се његов отац пре краја свог живота одрекао. Александар је као владар показао способности и енергију, али је дискутабилна његова опредељеност да формира Југославију, а не велику уједињену Србију и то управо унитарну – што нису желели Хрвати, а тада није одговарало ни Србима јер су имали могућност да омеђе своје земље и макар их на неки начин институционализују у оквиру заједничке државе. Краљ Александар је имао огромна овлашћења као владар по Уставу, која је прекорачивао, изгубивши потом живот у атентату, оставши за живота, и посебно после смрти уважаван од широких маса не само Срба, већ у годинама испред Другог светског рата, делом и од других народа заједничке југословенске државе.

Кнез Павле Карађорђевић, уметник и аристократа по духу, вршио је дужност првог намесника у седмогодишњем периоду. То су године које су претходиле Другом светском рату. Павле Карађорђевић је лавирао у унутрашњој и спољној по-

литици, кад год је било могуће избегавајући сукобе у тежњи стабилности државе. Те тежње су, међутим, биле ограничаване нестабилним окружењем, бројним унутрашњим изазовима бурним превирањима у Европи. Драган Симеуновић аналитички образлаже сложеност међународне и унутрашње ситуације Краљевине Југославије уочи судбоносних мартовских догађаја 1941. године, и сужени простор за деловање кнеза Павла и званичних власти у Београду. Себичност Велике Британије и савезника, резервисаност СССР који се и сам суочавао са растућом опасношћу немачког напада, ултимативни став Немачке и агресивност осталих чланица Тројног пакта према Југославији, али и несрећне унутрашње прилике, пре свега сепаратизам Хрвата, смањивали су маневар кнеза Павла и престоничког Београда. Кнез Павле се ипак, уз све повремене грешке које су се у тим тешким тренуцима доносиле, попут краља Александра, превасходно водио жељом да заштити сувереност Југославије и народа којим се владало.

Књига *Српска државотворна мисао*, деветнаес-

та по реду научна монографија истакнутог ствараоца у области друштвених наука професора др Драгана Симеуновића, на аналитичан и студиозан начин, политиколошким и у мањој мери и историјским методом, приступа представљању живота и рада двадесет и два истакнута нововековна српска мислиоца. На први поглед различити по својој основној вокацији и чак идејном опредељењу, ови великани нововековне српске историје, повезани су управо у томе што су уз све своје специфичности, остали доследни, и дали свој практични и писани допринос српској државотворној мисли. Иако је о њима до сада доста писано, политиколошки компаративан приступ свих њих, презентира у овој научној монографији професора Симеуновића, јединствен је до сада. Симеуновић пратећи кроз историјско време ове истакнуте личности новије српске историје, даје један свеобухватан метод у анализи њиховог животног и писаног дела, и то превасходно са аспекта доприноса српској државотворној мисли. Стога препоручујемо наведено дело стручним круговима, али и ширем мњењу, посебно

при томе имајући у виду леп стил којим је рад написан, што га чини разумљивим најширој читалачкој публици.

